

ΔΙΗΜΕΡΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
«Μηχανισμοί υποστήριξης της κοινωνικής ένταξης: Μετανάστρες/ριες»
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ «NOVOTEL» – Μιχ. Βόδα 4-6, ΑΘΗΝΑ
14 & 15 Απριλίου 2011
Εργασιακό trafficking στην Ελλάδα. Πορίσματα πρόσφατης έρευνας

Ευαγγελία Δουρίδα,
Επιστημονικός Συνεργάτης ΚΣΠΜ
Γραμματέας Ειδ. Σ. Επιτροπής
Μεταναστών, Προσφύγων και Παλινοστούτων

Η παρέμβασή μου θα επικεντρωθεί στην παρουσίαση ορισμένων όψεων του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό την εργασιακή εκμετάλλευση, ή αλλιώς του φαινομένου του εργασιακού trafficking. Η επικράτηση ενός μοντέλου ευέλικτης οικονομίας, βασισμένου στις υπερωρίες και στην προσωρινή και άτυπη απασχόληση, η όλο και πιο έντονη ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων σε συνθήκες οικονομικής κρίσης, καθώς και ο εθισμός, αν όχι η κοινωνική αποδοχή αντιλήψεων που υποθάλπουν την ανοχή μορφών εργασιακής εκμετάλλευσης, σε περιόδους όπου τα ποσοστά της ανεργίας αυξάνονται, η εργατική ασφάλεια αμφισβητείται και τα συνδικάτα αποδυναμώνονται, λειτουργούν με τρόπο που συσκοτίζει την όποια προσπάθεια κατανόησης του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων.

Μολονότι το φαινόμενο της εμπορίας με σκοπό την εργασιακή εκμετάλλευση όλο και πιο συχνά περιλαμβάνεται στην ατζέντα των εθνικών και ευρωπαϊκών συζητήσεων, διαπιστώνει κανείς ότι το νομικό καθεστώς που διέπει την εμπορία αλλά και οι γενικότερες όψεις του φαινομένου είναι άγνωστες. Η κατανόηση του εν λόγω φαινομένου παρεμποδίζεται από ισχύουσες παρανοήσεις, όπως είναι για παράδειγμα η ταύτιση της εμπορίας με την δουλεία, και από επικρατούσες ασάφειες, οι οποίες εν μέρει είναι δικαιολογημένες, αφού δεν είναι πάντα διακριτά τα όρια μεταξύ απλής εργασιακής εκμετάλλευσης και εργασιακού trafficking, και δεν είναι πάντα ξεκάθαρο πότε η διαπιστούμενη εργασιακή εκμετάλλευση είναι στοιχείο δηλωτικό της εμπορίας ανθρώπων.

Για την ελληνική νομοθεσία, ως θύμα αναγνωρίζεται κάθε πρόσωπο η εργασία του οποίου γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης από άλλο πρόσωπο, το οποίο για το σκοπό αυτό έχει χρησιμοποιήσει βία, απειλή ή άλλο μέσο εξαναγκασμού, ή έχει επιβάλει ή καταχράται την σχέση εξουσίας που το συνδέει με το θύμα. Εδώ αξίζει να αναφερθεί

ότι η ποινική μεταχείριση του δράστη δεν διαφοροποιείται ακόμα και εάν, για την παροχή εργασίας από το θύμα, ο δράστης είχε εξασφαλίσει την συναίνεση του θύματος, δεδομένου ότι η ενδεχόμενη συναίνεση του θύματος μπορεί να μην είναι αποτέλεσμα ελεύθερης απόφασης. Το εργασιακό trafficking λοιπόν δεν συνιστά παραβίαση της εργασιακής νομοθεσίας, αλλά αυτόνομο αδίκημα κακουργηματικού χαρακτήρα, τα θύματα του οποίου δικαιούνται να λάβουν από την Πολιτεία αρωγή και προστασία¹.

Τα στελέχη του Κέντρου Συμπαραστάσεως Παλινοστούτων Μεταναστών, υλοποιώντας από το 2002 μια σειρά διακρατικών προγραμμάτων που αφορούσαν, αφενός, στην μελέτη του φαινομένου της εμπορίας με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση και, αφετέρου, στη δικτύωση με οργανώσεις που δραστηριοποιούνται ενεργά στον αγώνα κατά της εμπορίας, αποφάσισαν να εστιάσουν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον σε θέματα εργασιακού trafficking. Για το λόγο αυτό συμμετείχαν από τον Δεκέμβριο του 2009 έως τον Μάρτιο του 2011 στην υλοποίηση του Προγράμματος “Combating trafficking in human beings – going beyond”, το οποίο χρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα Πρόληψης και Καταπολέμησης του Εγκλήματος της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με συντονιστή εταίρο τη «Διεκκλησιαστική Επιτροπή για τους Μετανάστες στην Ευρώπη» και εταίρους οργανώσεις από την Ρουμανία, την Τσεχία, την Ιταλία, την Ιρλανδία καθώς και τη Διεθνή Συνομοσπονδία Εργατικών Συνδικάτων. Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού διοργανώθηκαν συναντήσεις οργανώσεων και φορέων από τις ανωτέρω χώρες, με στόχο την ανταλλαγή απόψεων και πρακτικών καθώς και την διαμόρφωση ενός εγχειριδίου καλών πρακτικών και διεξήχθησαν έρευνες για το

¹ Αναφορικά με το ισχύον στην χώρα θεσμικό πλαίσιο, σημειώνεται ότι, όπως συμβαίνει και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η εμπορία ανθρώπων με σκοπό την εργασιακή εκμετάλλευση ρυθμίζεται νομοθετικά από τα ίδια νομοθετικά κείμενα που ρυθμίζουν και την εμπορία ανθρώπων με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση. Το εργασιακό trafficking επιχειρείται να ρυθμιστεί πρώτη φορά με τον Νόμο περί της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγής στα θύματα των πράξεων αυτών Ν.3064/2002. Με το Προεδρικό Διάταγμα 233/2003 καθορίζονται οι φορείς, τα μέτρα και ο τρόπος παροχής της αρωγής και της προστασίας των θυμάτων. Στον Νόμο 3386/2005 ορίζεται σαφώς η έννοια του θύματος: μάλιστα η αναγνώριση του θύματος είναι ανεξάρτητη από του εάν αυτό έχει εισέλθει νόμιμα ή παράνομα στην χώρα. Με τον Νόμο 3536/2007 ορίζεται ότι τα αναγνωρισμένα θύματα δεν απελαύνονται και ότι τυχόν απόφαση απέλασης αναστέλλεται. Επίσης, στον Ν.3907/2011 προβλέπεται η δυνατότητα χορήγησης και ανανέωσης άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους σε αναγνωρισμένα θύματα τα οποία δεν συνεργάζονται με τις διωκτικές αρχές. Τέλος, στις 31/08/2010 το ελληνικό κοινοβούλιο επικύρωσε την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών συμπληρωματικών της πρωτοκόλλων.

εργασιακό trafficking σε 12 Ευρωπαϊκές χώρες (το εγχειρίδιο και οι εκθέσεις είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα www.ccme.be). Το ΚΣΠΜ λοιπόν είχε μεταξύ άλλων την ευθύνη για την σύνταξη εκθέσεων για το εργασιακό trafficking στην Ελλάδα και την Κύπρο.

Σχετικά με την συλλογή του υλικού της έκθεσης για την Ελλάδα θα ήθελα να τονίσω ότι οι συνολικές διαθέσιμες πληροφορίες στην Ελλάδα αναφορικά με την εμπορία ανθρώπων για εργασιακή εκμετάλλευση και την ανάπτυξή της κάθε χρόνο είναι πολύ περιορισμένες. Οι ΜΚΟ στην Ελλάδα δεν αποτελούν μια σημαντική πηγή πληροφόρησης αναφορικά με την έκταση του υπό εξέταση φαινομένου, αφού μόνο πολύ πρόσφατα έχουν προσφέρει αρωγή σε έναν περιορισμένο αριθμό θυμάτων. Επίσης, δεν έχει ερευνηθεί το φαινόμενο σε καθαρά επιστημονικό επίπεδο και δεν υπάρχουν σχετικές έρευνες. Εξαιτίας αυτού άλλωστε επιχειρήσαμε να αξιοποιήσουμε έρευνες σε παρεμφερή θέματα, διεξαγάγαμε συνεντεύξεις με οργανώσεις και αποδελτιώσαμε τον ημερήσιο και περιοδικό τύπο των τελευταίων 10 χρόνων. Στην Ελλάδα, οι μόνες αξιόπιστες στατιστικές είναι εκείνες που παρέχει η Αστυνομία, και οι οποίες αφορούν στις υποθέσεις που το τμήμα του Anti Trafficking διαχειρίστηκε. Βέβαια, από τα διαθέσιμα στατιστικά της Αστυνομίας, δεν είναι δυνατό να ανιχνεύσουμε μια τάση, από τη στιγμή που δεν παρέμεινε σταθερός ούτε ο τρόπος συλλογής στοιχείων και κατηγοριοποίησης των υποθέσεων κατά την πορεία των ετών αλλά ούτε και η δραστηριότητα της Αστυνομίας, η οποία έχει ενταθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων. Έτσι, αυτοί οι αριθμοί απεικονίζουν περισσότερο τις εξελίξεις που αφορούν στη δραστηριότητα της Αστυνομίας και την καταγραφή των στοιχείων, και λιγότερο το ίδιο το φαινόμενο. Επίσης, δεν έχει υλοποιηθεί το προβλεπόμενο στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης εθνικό σύστημα δεδομένων το οποίο θα επιτρέπει μια συγκεντρωτική επισκόπηση των υποθέσεων και της πορείας τους.

Λαμβάνοντας υπόψιν τις αντικειμενικές δυσκολίες κατά την συλλογή του υλικού και το γεγονός ότι η εμπορία ανθρώπων είναι μια παράνομη δραστηριότητα με μια ευρεία «σκοτεινή πλευρά», και κατά συνέπεια η όποια αναφορά στο σύνολο του φαινομένου, είτε στην Ελλάδα είτε αλλού, δεν μπορεί παρά να αποτελεί μια εκτίμηση, αν όχι απλή εικασία, αναγκαστικά περιοριζόμαστε στην παρουσίαση μιας μερικής εικόνας σχετικά με την κλίμακα και το χαρακτήρα του φαινομένου.

Στον αγροτικό και τουριστικό τομέα καθώς και στο κλάδο του καθαρισμού εντοπίστηκαν περιστατικά εργασιακού trafficking ή διαπιστώθηκαν συνθήκες τέτοιες που μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι επικρατούν καταστάσεις trafficking. Για τους

υπόλοιπους τομείς δεν κατέστη δυνατό να συλλέξουμε παρά μόνο διάσπαρτες πληροφορίες, οι οποίες δεν επαρκούν για να θεμελιώσουμε την παρουσία trafficking. Βέβαια, ο πρόσφατος εντοπισμός από Επιθεωρητές Εργασίας δεκάδων εργατών θυμάτων εμπορίας στην Εταιρεία Ελληνικά Πετρέλαια δείχνει πάνω από όλα ότι το δικό μας έλλειμμα πληροφόρησης δεν αποκλείει παρουσία περιπτώσεων trafficking σε οποιοδήποτε τομέα της οικονομικής δραστηριότητας.

Σχετικά με τον αγροτικό τομέα θα ήθελα να τονίσω ότι η εποχικότητα που τον διακρίνει σε συνδυασμό με το σημαντικό ποσοστό μεταναστών χωρίς χαρτιά που απασχολούνται σε αυτόν, και οι οποίοι είναι ευάλωτοι στο να αποδεχτούν ανεπίσημους διακανονισμούς εργασίας, δημιουργούν συνθήκες που ευνοούν την εμπορία ανθρώπων. Σύμφωνα με περιπτώσεις εμπορίας που έλαβαν δημοσιότητα, η επιβίωση μικρής έκτασης καλλιεργειών αλλά και το οικονομικό θαύμα πρωτοπόρων καλλιεργειών διαπνεόμενων από ευρωπαϊκή αντίληψη στην οργάνωση της παραγωγής, και με σημαντικό ποσοστό της παραγωγής να είναι εξαγωγίμο, συχνά σχετίζονται με την απασχόληση σχεδόν αποκλειστικά μεταναστών, στην πλειοψηφία τους χωρίς χαρτιά, ή κοινοτικών μεταναστών, κυρίως Ρουμάνων και Βούλγαρων, που έρχονται διαμέσου πρακτορείων και οι οποίοι εργάζονται υπό άθλιες συνθήκες και διαμένουν στην ύπαιθρο, σε εγκαταλελειμμένα υποστατικά ή σε παραπήγματα που τους διαθέτουν επί μισθώσει, συχνά οι ίδιοι οι εργοδότες τους, χωρίς κατ' ανάγκη να εξασφαλίζεται η παροχή ρεύματος, πόσιμου νερού και η πρόσβαση σε χώρους υγιεινής.

Στον τουριστικό τομέα διαπιστώνεται ότι ταξιδιωτικά πρακτορεία και γραφεία εύρεσης εργασίας, που λειτουργούν παράνομα στις χώρες προέλευσης των θυμάτων, προσελκύουν, με το δέλεαρ καλοπληρωμένων εργασιών και ενδεχομένως συνδυασμού τους με ανέξοδες διακοπές, Κοινοτικούς και αλλοδαπούς κυρίως από τα νέα κράτη μέλη της Ε.Ε για να εργαστούν σε ξενοδοχειακά συγκροτήματα και σε χώρους εστίασης. Η μεταφορά των θυμάτων και η κάλυψη των σχετικών εξόδων αναλαμβάνονται από τα παράνομα αυτά γραφεία, που όμως έχουν προηγουμένως δεσμεύσει τα θύματα. Συνήθως, τα θύματα υπογράφουν άτυπα συμβόλαια, με τα οποία δεσμεύονται να αποπληρώσουν τμηματικά το χρέος τους, αποστέλλοντας στα γραφεία, σε τακτά χρονικά διαστήματα, μέρος των μελλοντικών τους μισθών. Τα θύματα καταλήγουν να εργάζονται πλέον των 12 ωρών, χωρίς ρεπό και συνήθως, εάν δεν έχουν προσληφθεί ως μαθητευόμενοι, χωρίς να έχουν υπογράψει σχετικές συμβάσεις εργασίας. Συχνά, όταν λήγει η σεζόν, οι εργοδότες είτε δεν καταβάλουν σε

αυτούς τα δεδουλευμένα, με τον ισχυρισμό ότι οι συνολικές εισπράξεις της σεζόν δεν ήταν ικανοποιητικές, είτε, με την χρήση απειλών, αναγκάζουν τους εργαζόμενους να εγκαταλείψουν την χώρα χωρίς να διεκδικήσουν τα δεδουλευμένα.

Αναφορικά με τον κλάδο καθαρισμού, η διαπιστούμενη συστηματική παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας, η παροχή αμοιβών συχνά χαμηλότερων από την σχετική συλλογική σύμβαση εργασίας, η καθυστερημένη καταβολή δεδουλευμένων ή η τμηματική αποπληρωμή τους, η ψευδής δήλωση εργαζομένων πλήρους απασχόλησης ως εργαζομένων μερικής απασχόλησης (γεγονός που θίγει ασφαλιστικά δικαιώματα εργαζομένων που δικαιούνται ένσημα βαρέα και ανθυγιεινά), η απουσία μέριμνας για την υγιεινή και την ασφάλεια των εργαζομένων (σε σημείο που εργοδότες να μην διστάζουν να απολύουν εργαζόμενους, παράνομους αλλοδαπούς, παρότι αυτοί είχαν υποστεί εργατικό ατύχημα λόγω ανεπαρκών μέτρων ασφαλείας), η εφαρμοζόμενη πρακτική της μονομερούς βλαπτικής μεταβολής των όρων εργασίας, η οποία εξασφαλίζεται άλλοτε «σιωπηρά» και άλλοτε με έγγραφη «αποδοχή» των εργαζομένων, η οποία συχνά αποσπάται με δόλο και η εξευτελιστική της προσωπικότητας μεταχείριση αλλοδαπών που δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα, όλα αυτά υποδηλώνουν συνθήκες εργασιακού trafficking.

Αναφορικά με τις μορφές εκμετάλλευσης διαπιστώθηκε ότι αυτές ποικίλλουν. Αν και έχουν εντοπιστεί από τις αρχές περιπτώσεις όπου τα θύματα, υπό την απειλή κατά της ζωής τους και της οικογένειάς τους ή και με τη χρήση σωματικής και ψυχολογικής βίας, υπόκεινται σε εγκλεισμό, παράνομη παρακράτηση και ταπεινωτική μεταχείριση προκειμένου να παρέχουν καταναγκαστική εργασία, οι περιπτώσεις αυτές δεν είναι τόσο συχνές. Πιο συχνές είναι οι περιπτώσεις όπου γραφεία εργασίας στην αλλοδαπή εξασφαλίζουν υποτιθέμενα συμβόλαια εργασίας σε μετανάστες, οι οποίοι, όταν εισέρχονται στην χώρα, διαπιστώνουν ότι όχι μόνο δεν ισχύουν τα συμβόλαια αλλά ούτε καν υπάρχουν οι εταιρείες. Συνήθως, προκειμένου να καλύψουν το κόστος της μετακίνησής τους, είναι ευάλωτοι στο να αποδεχτούν εργασίες στην ανεπίσημη οικονομία, με ιδιαίτερα απεχθείς όρους και αμφίβολη καταβολή δεδουλευμένων. Μια άλλη μορφή εκμετάλλευσης είναι αυτή της παροχής καταναγκαστικής εργασίας προκειμένου να αποπληρωθούν στον λαθρέμπορο τα χρέη μιας παράνομης μεταφοράς. Επίσης, έχουν λάβει δημοσιότητα περιστατικά όπου μεγαλοπαραγωγοί όχι μόνο νοικιάζουν στους εργάτες τους παραπήγματα από νάιλον και καλάμια, όπου η παροχή νερού και ηλεκτρικού είναι υποτυπώδης και οι συνθήκες υγιεινής δεν είναι ασφαλείς, αλλά που επιπλέον τους υποχρεώνουν να αγοράζουν πολύ ακριβά βασικά

είδη διατροφής από παράνομα «μίνι μάρκετ» που έχουν εγκαταστήσει στους καταυλισμούς αυτών. Τα υπερβολικά πόσα που υποχρεούνται να καταβάλλουν οι εργάτες στους εργοδότες για τη διατροφή, τη διαμονή και για παροχή «προστασίας» έχουν ως αποτέλεσμα να λαμβάνουν καθόλου ή ελάχιστη αμοιβή από τους εργοδότες τους. Εύκολα κανείς αντιλαμβάνεται τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αρχές προκειμένου να διαπιστώσουν πότε η εργασιακή εκμετάλλευση είναι στοιχείο δηλωτικό της εμπορίας, δεδομένου ότι, στην άτυπη οικονομία, συχνά είναι οριακές οι διαφορές μεταξύ μορφών εμπορίας και μορφών εργασιακής εκμετάλλευσης.

Επανερχόμενη στο θέμα των επίσημων στατιστικών της Αστυνομίας, θα ήθελα να τονίσω ότι το γεγονός ότι η Αστυνομία² κατά τα έτη 2005 έως 2009 διαχειρίστηκε 32 υποθέσεις εργασιακού trafficking δεν μπορεί να εκληφθεί ως στοιχείο δηλωτικό της περιορισμένης έκτασης του φαινομένου ή της σχετικά πρόσφατης εμφάνισής του. Ενδεχομένως να συνδέεται με τον μη επαρκή συντονισμό των συναρμόδιων φορέων, με τις εν πολλοίς γνωστές δομικές ανεπάρκειες των ελεγκτικών μηχανισμών, αλλά και με την ελλιπή ευαισθητοποίηση των αρμοδίων φορέων. Μιλώντας πιο συγκεκριμένα, το έλλειμμα επαρκούς πληροφόρησης και επομένως η αδυναμία κατανόησης του φαινομένου από τους Επιθεωρητές Εργασίας αλλά και τα στελέχη τοπικών αστυνομικών τμημάτων, των οποίων η συμβολή στην αντιμετώπιση του φαινομένου κρίνεται ως ιδιαίτερα κρίσιμη, δεδομένου ότι τα εξειδικευμένα κλιμάκια του Anti-trafficking δεν μπορούν να καλύψουν το σύνολο της χώρας, έχουν συνέπειες όχι μόνο στον εντοπισμό αλλά και στην θεμελίωση μιας υπόθεσης εμπορίας. Χαρακτηριστικά αναφέρω ότι οι αστυνομικοί του Anti-trafficking, ειδικά στην επαρχία, αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες στην εξασφάλιση μαρτυριών ικανών να θεμελιώσουν μια υπόθεση εμπορίας. Στις περιπτώσεις όμως όπου ο φάκελος της υπόθεσης δεν διαθέτει πλήρη στοιχεία, ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών δεν μπορεί να προβεί στην αναγνώριση του θύματος, με αποτέλεσμα το τελευταίο να στερείται την προστασία και την αρωγή της Πολιτείας. Σύμφωνα με μαρτυρίες στελεχών Εργατικών Κέντρων, κρίσιμο είναι το γεγονός ότι οι αλλοδαποί, λόγω του ότι δεν γνωρίζουν την Ελληνική γλώσσα ή λόγω παραπλάνησης, υπογράφουν έγγραφα, συχνά μάλιστα κενά, που τους παρέχουν οι εργοδότες τους τα οποία αργότερα επικαλούνται οι τελευταίοι ως αποδεικτικό στοιχείο της τήρησης των όρων εργασίας,

² Παρότι από το 2002, με την υιοθέτηση της νομοθεσίας περί εμπορίας ανθρώπων, ξεκίνησε η καταγραφή στις στατιστικές περί εγκληματικότητας της Αστυνομίας των αδικημάτων που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων, μόλις το 2005 γίνεται η διάκριση των υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων ανά είδος εκμετάλλευσης.

παρότι κάτι τέτοιο δεν διασφαλίστηκε. Πέραν όμως της παραπλάνησης των μεταναστών και της άγνοιας των όρων που επικρατούν στην αγορά εργασίας, των εργασιακών δικαιωμάτων και της δυνατότητας καταγγελίας των όρων εργασίας, οι αρχές συχνά αντιμετωπίζουν την επιφυλακτικότητα και την απροθυμία των μεταναστών θυμάτων να συνεργαστούν μαζί τους. Οι μετανάστες που δεν διαθέτουν χαρτιά, φοβούμενοι μια ενδεχόμενη απέλαση, δεν προβαίνουν σε σχετικές καταγγελίες. Μετανάστες που διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα, προκειμένου να διατηρήσουν την εργασία τους και άρα την νόμιμη παραμονή τους στην χώρα, αποδέχονται επαχθείς συνθήκες εργασίας. Νόμιμοι μετανάστες που έμειναν άνεργοι αναγκαστικά συναινούν σε όρους εργασίας εργολαβικών εταιρειών καθαρισμού ή απευθύνονται σε γραφεία εργασίας που ενδεχομένως λειτουργούν με αδιαφανείς συνθήκες. Για κάποιους άλλους μετανάστες, η Ελλάδα αποτελεί όχι ο προορισμός αλλά ένα πέρασμα της μεταναστευτικής τους διαδρομής, και, κατά την διάρκεια της αναγκαστικής παραμονής τους στην χώρα, είναι διατεθειμένοι να κάνουν οποιαδήποτε εργασία προκειμένου να εξασφαλίσουν στους λαθρέμπορους το κόστος της μελλοντικής μετακίνησης.

Κλείνοντας την παρέμβασή μου αυτή, θα ήθελα να τονίσω ότι, για την αντιμετώπιση του φαινομένου, πέραν της όποιας συνέργειας των συναρμόδιων φορέων και ενδεχομένως μιας περεταίρω εξειδίκευσής τους, είναι απαραίτητη η πολιτική βούληση επανεξέτασης της μεταναστευτικής πολιτικής σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο προκειμένου να αρθούν περιορισμοί που καθιστούν τους μετανάστες ευάλωτους σε κάθε μορφής εκμετάλλευση. Βέβαια, όσο, με δεδομένες τις επιπτώσεις της δημοσιονομικής κρίσης, δεν υπάρχει (ή δεν μπορεί να υπάρχει) πολιτική βούληση αντιμετώπισης της όλο και πιο έντονης παραβίασης και καταστρατήγησης των εργασιακών δικαιωμάτων και της παράνομης ευελιξίας, είναι πιθανή η επίταση των φαινομένων εμπορίας ανθρώπων όχι μόνο στον αλλοδαπό αλλά και στο γηγενή πληθυσμό.